

ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

TYPES OF LEGAL RESPONSIBILITY FOR INFRINGEMENT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

Леонтєва Л.В., к.ю.н.,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В даній статті розглянуто захист прав інтелектуальної власності при розгляді основних положень чинного законодавства України відносно інтелектуальної власності та проаналізовано основні статті Кодексу про адміністративні правопорушення, Цивільного Кодексу України, Кримінального Кодексу України. Визначено діяння, за які наступає цивільна, адміністративна та кримінальна відповідальність.

В статті зазначено, що захист інтелектуального права поперше встановлюється Конституцією України, Кодексом України про Адміністративні Правопорушення, Цивільним Кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права», зокрема його розділ V «Захист авторського права і суміжних прав», Господарським Кодексом України, Кримінальним Кодексом України, та іншими нормативними документами.

В роботі вказано, що останні десятиліття зростає актуальність посилення захисту права інтелектуальної власності і це зумовлюється тим, що інтенсивно зростає вартість та якість об'єктів інтелектуального права і тим який дохід можна одержати при неправомірному відтворенні та з появою нових технологій відтворення і використання охоронюваних законом об'єктів.

В даній статті розглянуті не тільки основні положення, які містяться в вище зазначених Кодексах, а також розглянуті Закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки» та інші. Розглянуто основні права які порушуються, а саме: особисті немайнові права та майнові права авторського права; піратство, розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних); плагіат (оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під своїм іменем); підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами тощо.

Зроблено висновки: Важливим напрямом розвитку вітчизняного законодавства в галузі інтелектуальної власності, має бути посилення режиму правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі посилення відповідальності за порушення виключних прав на інтелектуальні об'єкти. Проаналізувавши норми діючого кримінального кодексу, можемо стверджувати, що в Україні досить м'які, у порівнянні з розвинутими країнами, санкції за вчинення злочинів проти інтелектуальної власності. Розміри штрафів є суттєво меншими ніж в інших країнах і вони не завжди можуть в повній мірі відшкодувати завданих збитків, які є обов'язковими для кваліфікації відповідних дій як злочинів

Ключові слова: інтелектуальна власність, Цивільний Кодекс України, Господарський Кодекс України, Кримінальний Кодекс України, Кодекс України про Адміністративні Правопорушення, авторські та суміжні права, юридична відповідальність.

This article considers the protection of intellectual property rights when considering the main provisions of current legislation of Ukraine on intellectual property and analyzes the main articles of the Code of Administrative Offenses, the Civil Code of Ukraine, the Criminal Code of Ukraine. Acts for which civil, administrative and criminal liability arises are identified.

The article states that the protection of intellectual property rights is first established by the Constitution of Ukraine, the Code of Administrative Offenses, the Civil Code of Ukraine, the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights", including its Section V "Protection of Copyright and Related Rights", the Commercial Code of Ukraine, The Criminal Code of Ukraine, and other regulations.

The paper points out that in recent decades the importance of strengthening the protection of intellectual property rights is growing and this is due to the fact that the value and quality of intellectual property objects is growing and what income can be obtained from improper reproduction and the emergence of new technologies objects.

This article considers not only the main provisions contained in the above Codes, but also the Laws of Ukraine "On Copyright and Related Rights", "On Protection of Rights to Marks for Goods and Services", "On Protection of Rights to Inventions and Utility Models", "On protection of industrial design rights" and others. The basic rights that are violated are considered, namely: personal non-property rights and property rights of copyright; piracy, distribution of counterfeit copies of works (including computer programs and databases); plagiarism (publication (publication), in whole or in part, of another's work under one's own name); forgery, alteration or deletion of information, in particular in electronic form, on rights management, etc.

Conclusions are made: An important direction in the development of domestic legislation in the field of intellectual property should be strengthening the legal protection of intellectual property, including increasing liability for infringement of exclusive rights to intellectual property. Analyzing the provisions of the current Criminal Code, we can say that in Ukraine the sanctions for committing crimes against intellectual property are quite mild compared to developed countries. Fines are significantly lower than in other countries and may not always be able to fully compensate for damages, which are mandatory for criminal offenses.

Key words: intellectual property, The Civil Code of Ukraine; Economic Code of Ukraine, Criminal Code of Ukraine, Code of Ukraine on Administrative Offenses, copyright and related rights, legal liability.

Актуальність теми дослідження Запорукою сучасної, демократичної, правової держави є те що вона повинна допомагати та сприяти людині у здійсненні нею прав і законних інтересів, охороні та захисту їх у разі порушення. Порушення права інтелектуальної власності в Україні є досить поширеним явищем, тому що правласники не знають своїх прав і не можуть захистити себе і свій інтелектуальний продукт. Саме цей процес і вимагає приведення національного законодавства до цивілізованого прогресу, а саме надання права особі на використання свого творчого потенціалу під час реалізації своїх прав і свобод, у тому числі права на результати творчої

діяльності, які захищаються державою та її органами. Під час реалізації свого права на результати творчої діяльності і виникає право інтелектуальної власності, що охороняється міжнародними нормами, та нормативно-правовими актами України. Завдяки цим нормативно-правовим актам забезпечується надання учасникам свободи у здійсненні своїх прав і отримання державної допомоги особам з боку уповноважених державних органів та під час звернення до суду.

На даному етапі національне законодавство про інтелектуальну власність максимально наближається до міжнародних стандартів захисту інтелектуальної діяльності

суб'єктів. Розглядаючи теоретичні набутки та практичні рекомендації які ґрунтуються на аналізі чинного законодавства, практики його застосування можемо звернути увагу на праці таких учених: А.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, Д.Н. Бахраха, М.І. Бажанова, А.С. Васильєва, В.І. Дахно, І.В. Венедіктової, А.Т. Комзюка, О.А. Підпригори, О.О. Підпригори, О.Ф. Скакун, С.Д. Святоцького, Н.О. Саніахметової, Р.Б., М.М. Тищенко, Шишки та ін.

Основним принципом інтелектуальної, творчої діяльності є розумова діяльність суб'єкта (незалежно від віку, дієздатності і т. д.) яка повинна нести в собі новизну, оригінальність, позитивні наслідки та не нести загрозу для суспільства. Конституція України, як основний закон держави містить в собі норми, що наголошують, що кожен має право на свободу інтелектуальної, творчої діяльності. Саме ця конституційна норма дає право на свободу інтелектуальної діяльності в рамках закону і охороняється всіма його правовими законодавчими актами, та органами правосуддя.

Згідно з Конституцією України права і законні інтереси людини становлять сновний зміст діяльності держави в особі її органів. Отже, держава незалежно від виду діяльності повинна брати на себе забезпечення захисту шляхом своєчасного видання нормативних актів, що регулюють відносини в галузі інтелектуальної власності. Саме інтелектуальна діяльність особи повинна відповідати вимогам сьогодення, державні органи повинні сприяти та контролювати правильність їхнього застосування на практиці. Особа повинна мати право використовувати всі можливості надані їй нормами національного законодавства про інтелектуальну власність (загального та спеціального).

Окремі положення Конституції України інтелектуальної власності, зокрема, ст. ст. 15, 23, 26, 34-37, 41, 54, 55, 124 [1, с. 99]. Положення ст. 54 Конституції України закріплює право на свободу займатися вільно літературною, художньою, науковою і технічною творчістю [2]. Якщо в результаті такої діяльності створюються нові об'єкти інтелектуальної власності, то держава повинна надати захист, та забезпечити інтереси осіб які мають право власності на дані об'єкти правовласників, які виникають під час реалізації та використання таких об'єктів, їх авторських прав. Отже, отримуємо наступне:

1) Конституція проголошує принцип свободи творчої діяльності, незалежно від того, якою є сфера діяльності: літературна, художня, наукова чи технічна;

2) гарантований захист інтелектуальної власності, прав, інтересів авторів як конституційна засада проголошує захист не лише авторських прав, проте й інших сфер інтелектуальної власності.

В Конституції України ст. 23 закріплено принцип свободи в художній та науковій творчій діяльності не вирізняється абсолютним характером, дозволяється виражати як усно, так і письмово. У даного принципу є свої обмеження: творець, або інша особа-правоволоділець своїми діями не повинен порушувати інтереси інших осіб, має право перед суспільством, поважати права і свободи інших і не посягати на них. Має за обов'язок реалізувати свою діяльність так, щоб забезпечувати і гарантувати збереження державної безпеки.

Не тільки творцеві і особі-правоволоділець належать право і обов'язок утримуватися від діяльності, яка може завдати шкоду інтересам інших суб'єктів, але також і законодавець вправі обмежувати їх права в законному порядку. На законодавчому рівні забороняється розповсюджувати та виробляти продукцію яка: принижує особистість (у вигляді знущань та висміювань щодо вад фізичного здоров'я, людей похилого віку, душевнохворих; створена заради пропаганди війни, ворожнечі на національному та релігійному рівнях; посягає на конституційний лад або зміни територіальної цілісності шляхом використання насильницьких методів, фашизму чи неонацизму тощо.

Відповідно до статті 41 Конституції нашої держави закріплюється вільний обіг об'єктів інтелектуальної, творчої діяльності. Саме держава виступає гарантом під час отримання права власності, а саме володіння, розпорядження і використання об'єктів права інтелектуальної власності. Конституції України ст. 54 закріплює і гарантує кожному право на результати його інтелектуальної, творчої діяльності та забороняє поширення та використання їх без згоди автора або творця, окрім випадків зазначених в законодавстві.

За загальним правилом чинне законодавство за порушення прав інтелектуальної власності передбачає адміністративну, цивільно-правову та кримінальну відповідальності.

Захист права інтелектуальної власності, частіш за все відноситься до цивільно-правових норм, але і в Кодексі України про Адміністративні Правопорушення (далі КУпАП) є норми, які вказують на порушення прав в сфері інтелектуальної діяльності. Складність розгляду відповідальності відповідно до КУпАП, полягає в тому, що саме цей Кодекс не містить власних понять: «інтелектуальна власність», «виняткові права», «авторське право», «контрафактна продукція». Але все-таки є статті які містять в собі відповідальність за порушення саме цих прав.

Загальна адміністративна відповідальність за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності, в тому числі авторські і суміжні права встановлена в ст. 51-2 КУпАП. Крім того, ст.ст. 164-6, 164-7 та 164-9 КУпАП передбачають адміністративну відповідальність за порушення прав на демонстрування та поширення аудіовізуальних творів чи фонограм, які відповідно до цивільного законодавства також належать до об'єктів інтелектуального права.

Таким чином, В главі 7 Адміністративні правопорушення, що посягають на власність КУпАП, а саме ст. 51-2 закріплює саме порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Більшість відповідних елементів і ознак, що характеризують склад правопорушення, передбаченого ст. 51-2 КУпАП, прямо викладені в диспозиції самої норми. Розглянемо їх більш детально, оскільки об'єктивна сторона аналізованого правопорушення полягає в тому, що винний: незаконно використовує об'єкти права інтелектуальної власності; привласнення авторства або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом. Стаття 164-9 КУпАП «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» передбачає відповідальність, у тому числі за контрафактні об'єкти. Основною санкцією за вищевказані протиправні діяння штраф, розміри якого обумовлені таким обставинами, як правовий статус винного суб'єкта, одночасно конфіскуються відповідні контрафактні вироби.

Під час розгляду цивільно-правової відповідальності, необхідно звернути увагу на основні закони, що стосуються захисту права інтелектуальної власності в Україні, а саме: «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки» та інші.

Відповідно досить широкий спектр прав які порушуються в сфері інтелектуальної власності висвітлені в Законі України «Про авторське право і суміжні права» є: вчинення будь-яких дій, які порушують особисті немайнові права та майнові права авторського права; піратство, розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних); плагіат (оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під своїм іменем); підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами тощо.

Найбільш розповсюдженою процедурою вирішення спорів щодо прав автора на твір є цивільно-правова відповідальність, а саме право особи звернутись до суду при вирішенні спірних питань стосовно порушення авторських, сміжних та інших прав відповідно до ст. 16 Цивільного Кодексу України (далі ЦКУ).

Способи захисту суб'єктивних прав та інтересів інтелектуальної закріплено у ст. 432 ЦКУ. яка проголошує, що особа може звернутись до суду коли порушуються її особисті майнові і немайнові права. Основна мета такої відповідальності – не покарання за недотримання встановленого правопорядку, а відшкодування заподіяної шкоди. Особливостями цивільно-правової відповідальності є майновий характер, компенсаційний характер, відшкодування моральної шкоди [5, с. 54].

Відповідно до ст. 432 ЦКУ суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про: застосування негайних заходів по збереженню відповідних доказів порушення права інтелектуальної власності; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; вилучення товарів, виготовлених з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів; вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності; вилучення та знищення матеріалів та знарядь; застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків; опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення [6, с. 54].

Питання захисту права інтелектуальної власності в Україні розглядається в ч. 2 ст.20 Господарського процесуального кодексу України. Повноваження з розгляду даних питань покладено на Вищий суд з питань інтелектуальної власності зокрема: спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування; спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси; справи про визнання торговельної марки добре відомою тощо [7, с. 54].

І в нашій країні порушення прав на об'єкти авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК України), винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (ст. 176 КК України) відноситься до злочинів проти особистих прав і свобод людини і громадянина,

а порушення прав на знак для товарів і послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару (ст. 229 КК України) та комерційну таємницю (ст. 231–232 КК України) – до злочинів, скоєних у сфері господарської діяльності [8].

Ряд злочинів проти інтелектуальної власності (ч. 1 ст. 176 і 177, ст.ст. 203-1, 229, 231, 232 КК) віднесені КПК України до кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення. Дані злочини повинні бути ініційовані тільки власником інтелектуального продукту (потерпілим).

Крім того, існує проблема визначення розміру матеріальної шкоди, завданої злочином. У передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України діяннях злочинні наслідки у вигляді матеріальної шкоди є однією з кваліфікуючих ознак, однак на сьогодні на нормативному рівні відсутня затверджена методика визначення розміру такої матеріальної шкоди, що призводить до суперечливої правозастосовної практики та ускладнює кваліфікацію злочинів проти прав інтелектуальної власності.

Так, відповідно до 176 КК У кримінально караним визначається умисне незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне їх відтворення і розповсюдження, а також фінансування таких дій. Що стосовно покарання, то санкція вище згаданої статті ККУ передбачає покарання у вигляді штрафу, виправних робіт, позбавлення волі, а також позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю [8 ст. 176].

Розміри штрафів є суттєво меншими ніж в інших країнах і вони не завжди можуть в повній мірі відшкодувати завданих збитків, які є обов'язковими для кваліфікації відповідних дій як злочинів.

Можемо зробити наступні висновки, що в Україні діє сучасна законодавча база щодо захисту права інтелектуальної власності. За їх порушення може настати адміністративна, цивільна, адміністративна або кримінальна відповідальність. Важливим напрямом розвитку вітчизняного законодавства в галузі інтелектуальної власності, має бути посилення режиму правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі посилення відповідальності за порушення виключних прав на інтелектуальні об'єкти. Проаналізувавши норми діючого кримінального кодексу, можемо стверджувати, що в Україні досить м'які, у порівнянні з розвинутими країнами, санкції за вчинення злочинів проти інтелектуальної власності. Проте вирішувати цю проблему необхідним комплексі, оскільки потрібно не лише посилити відповідальність, але й розробити ефективний механізм притягнення до неї, зокрема спростити процедури, які дають змогу довести порушення в цій галузі. Необхідно розробити механізм попередження та припинення правопорушень, з залученням спеціалізованих органів і сібєктів державної влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мерзлікина Р. А. Конституционные правовые основы регулирования интеллектуальной собственности. *Государство и право*. 2006. № 3. С. 94–99.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-В. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3792-12/conv>
5. Підпригора О.А. Право інтелектуальної власності в Цивільному кодексі України. Цивільний кодекс України. *Міркування з окремих проблем застосування* : наук. зб. Київ : Слово, 2005. 368 с.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
7. Господарський Кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>